

Mehmet Aydın AVCI
Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, aydn1979@hotmail.com, Nevşehir-Türkiye
ORCID: 0000-0002-6483-0885

Yerelden Evrensele Bir Resim Okuması: Menekşe'nin "İnsana Semah"

Özet

Toplumların kültürel mirasını ve kolektif bilincini yansıtan güçlü bir araç olan sanat, bir toplumun geçmişten bugüne dek taşıdığı değerlerin, geleneklerin ve yaşam biçimlerinin somut bir ifadesidir. Ressam Saliha (Menekşe) Sümer'in "İnsana Semah" adlı eseri, Anadolu'nun zengin kültürel mirasını ve kolektif bilincini yansıtan köklü inançları benzersiz bir şekilde harmanlayan çarpıcı bir sanatsal örnektir. Bu makalede, Sümer'in sanat anlayışı, "İnsana Semah" adlı çalışması üzerinden yerel motiflerden hareketle çalışmanın evrensel değerlere uzanan geniş yelpazedeki sembolik anlamları incelenmektedir. Hacıbektaş'ın kırsal kesiminde yaşayan sanatçı Sümer'in bu eseri, Alevi-Bektaşî geleneği, Ana Tanrıça kültü ve Bacıyan-ı Rum gibi Anadolu'nun tarihsel ve kültürel unsurlarını modern bir sanatsal ifadeyle buluşturmaktadır. "İnsana Semah", çalışması sadece bir tablo olmanın ötesinde, Anadolu kadınının tarih boyunca süregelen gücünü ve önemini vurgulayan, derin köklere sahip bir kültürel manifesto özelliği taşımaktadır. Genel anlamda bu makale Saliha Sümer'in sanat anlayışını, "İnsana Semah" tablosunun biçim ve içerik açısından analizini, tablonun Anadolu'nun kadim kültürel geçmişinin inanç sistemleri ile ilişkisini, Alevi-Bektaşî geleneğinde semah ve kadının rolü konuları bağlamında ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alaylı Sanatçı, Kadın, Saliha Sümer, Bacıyan-ı Rum, Semah, Kültürel Kimlik, Yerellik ve Evrensellik

A Reading of Painting from Local to Universal: Menekşe's "Semah to Human"

Abstract

Art, a powerful tool reflecting the cultural heritage and collective consciousness of societies, is a concrete expression of the values, traditions and lifestyles that a society has carried from the past to the present. Painter Saliha (Menekşe) Sümer's work titled "Semah to Human" is a striking artistic example that uniquely blends deep-rooted beliefs reflecting the rich cultural heritage and collective consciousness of Anatolia. In this article, Sümer's understanding of art and the wide range of symbolic meanings of the work extending from local motifs to universal values are examined through her work titled "Semah to Human". This work by artist Sümer, who lives in the rural area of Hacıbektaş, brings together historical and cultural elements of Anatolia such as the Alevi-Bektaşî tradition, the Mother Goddess cult and Bacıyan-ı Rum with a modern artistic expression. "Semah to Human", is more than just a painting, it is a deeply rooted cultural manifesto that emphasizes the power and importance of Anatolian women throughout history. In general, this article examines Saliha Sümer's understanding of art, the analysis of the painting "Semah to Human" in terms of form and content, the painting's relationship with the belief systems of Anatolia's ancient cultural past, and the role of semah and women in the Alevi-Bektashi tradition.

Keywords: Self-taught Artist, Woman, Saliha Sümer, Bacıyan-ı Rum, Semah, Cultural Identity, Locality and Universality

1. Giriş

Sanat, bir toplumun kültürel devamlılığını sağlayan, kültürel değişime ve sürekliliğe öncülük eden alanlardan biridir. Bir toplumun kültürel sürekliliği, geçmişten gelen değerlerin ve geleneklerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması sürecini ifade eder. Sanat, toplumların kültürel evriminde kritik bir role sahiptir. Sanat bir iletişim aracı olarak işlev görürken sanatçılar ise, eserlerini kullanarak toplumsal meseleleri ele alır, eleştirir veya yeni fikirler önerir. Bu süreç, izleyicileri düşünmeye ve tartışmaya teşvik ederek kültürel diyalogu besler. Kolektif kimliğin oluşumunda ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynayan sanat, ulusal semboller, geleneksel motifler ve ortak anlatıları yansıtarak bunu sonraki nesillere aktarır. Bu bağlamda sanat bir toplumda kültürel süreklilik sağlarken aynı zamanda kültürel değişimine de öncülük eder. İnsanların duygularını ve düşüncelerinin en güçlü ifade etme biçimlerinden biri olarak sanat, evrensel bir iletişim aracı işlev görür. Sanat ürünleri, soyut ve somut kavramları harmanlayarak duygu yoluyla izleyicilere derin ve kişisel deneyimler sunar. Bu süreçte, izleyicilerin sanat çalışmaları üzerinden farklı dil ve kültürel arka planlardan gelen insanların düşünce dünyalarına ve deneyimlerine dokunmalarına olanak tanır. Sanatın evrensel iletişim gücü, dilin sınırlarını aşabilme yeteneğinden gelir. Dil, belirli bir kültürün veya topluluğun iletişim aracı olmakla birlikte, bazen duyguları ve soyut kavramları ifade etmede yetersiz kalabilmektedir. Sanat ise duygu ve düşüncelerin ifade edilmesinde farklı ve daha zengin bir yol sunar.

Ören'e (2015) göre, sanat eserleri farklı kültürel ve dilsel bağlamlarda üretildiğinde, bu eserler evrensel temalar ve duygular üzerinden ortak bir insan deneyimine hitap edebilme özelliği taşır. Sanatın dil ve kültür bariyerlerini aşabilen evrensel bir iletişim aracı olmasının temelinde, insan duygularını ve düşüncelerini ifade etme biçimindeki zenginliği yatar. Bu nedenle, sanat eserleri insanlığın ortak deneyimlerini ve duygusal derinliklerini keşfetmek için güçlü bir araç olarak kabul edilir ve değerlendirilir. Uygur (2009) ise, sanatın insan ve insan ilişkilerini, dünyayı ve gerçekliği ortaya koyduğunu; anlamlandırmaya çalıştığı ifade eder. Uygur'a göre, sanat yapıtları aracılığıyla çoğu zaman kendimiz ve dünya hakkında, başka insanlar ve insan ilişkileri konusunda bilgi ediniriz.

Sanat, sadece estetik bir ifade aracı olmanın ötesinde, bir toplumun kimliğini, tarihini, değerlerini ve vizyonunu yansıtan güçlü bir ayna ve şekillendirici bir güç olarak önemli bir role sahiptir. Sanat eserleri, içerdikleri semboller, temalar ve teknikler aracılığıyla geçmiş ve şimdiki zaman arasında köprü kurarak, bir toplumun derinlikli ve çeşitli katmanlarını keşfetmemizi sağlar. Bir toplumun sanatını incelemek, o toplumun kültürel ve tarihsel arka planını anlamak için kritik bir adımdır. Ayrıca, sanat eserleri toplumların kolektif bilincini oluşturmada önemli bir rol oynar. Belirli bir zaman dilimindeki sanat eserleri, o toplumun o dönemde nasıl düşündüğünü, neye inandığını ve hangi meselelere odaklandığını gösterir. Sanatın toplumları anlamak için zengin ve derinlikli bir bakış açısı sunmasının nedenlerinden biri de sanatın evrensel bir dille konuşabilmesidir. Sanat eserleri, dil bariyerlerini aşarak farklı kültürler arasında iletişim kurabilmekte ve ortak insan deneyimlerini ifade edebilmektedir (Ören, 2015).

Toplumun ortak düşüncelerini, duygularını, hayallerini ve özlemlerini ifade eden sanat, ulusal veya kültürel kimliğin oluşturulmasında ve güçlendirilmesinde önemli bir rol oynayan bir araçtır. Sanat ülkemizin modernleşme sürecinde ulusal kimlik oluşturma ve ulus inşasında özgün bir tavır sergilemiştir (Çıkın & Öztürk, 2023). Yaşadığı toplumun bir bireyi olan sanatçısı tarafından, üretildiği toplumun köklerinden beslenerek ortaya çıkan ve toplumun tüm yapı katmanlarıyla ilişkili olan sanat kavramı, filizlendiği toplumun ve kültürün adeta bir aynası gibidir. Sanat, toplumun ve kültürün bilimsel metinlerde rastlanmayacak kadar gerçek, salt ve aynı zamanda tarihsel bir yönü de olan bir görünümünü sunar. Sanatçı, toplumun bir bireyi, bir parçası olarak üretimlerinin tüm aşamalarında bilinçli ya da bilinçdışı olarak toplumsal bir katkı ile hareket eder (Azılıoğlu & Yılmaz, 2021).

Ressam Saliha (Menekşe) Sümer'in "İnsana Semah" adlı eseri, sanatın kültürel süreklilik ve değişim arasındaki kritik rolünü güzel bir şekilde örneklemeştir. Bu eser, Anadolu'nun zengin kültürel mirasını ve kolektif bilincini yansıtırken, aynı zamanda çağdaş bir sanatsal ifadeyle buluşturarak kültürel evrimin dinamik doğasını gözler önüne sermektedir. "İnsana Semah", Alevi-Bektaşî geleneği, Ana Tanrıça kültü ve Bacıyan-ı Rum gibi Anadolu'nun tarihsel ve kültürel

unsurlarını modern bir yorumla sunarak, geçmiş ile günümüz arasında güçlü bir bağ kurmaktadır. Bu yaklaşım, sanatın kültürel sürekliliği sağlama ve aynı zamanda kültürel değişime öncülük etme rolünü ortaya koymaktadır. Sümer'in eseri, sanatın evrensel iletişim gücünü de gözler önüne sermektedir. "İnsana Semah", yerel motifler ve geleneksel semboller kullanarak evrensel temalar ve duygulara hitap etmekte, böylece dil ve kültür bariyerlerini aşabilen bir anlatım sunmaktadır. Bu özelliği, eserin sadece yerel bağlamda değil, daha geniş bir izleyici kitlesi tarafından da anlaşılabilir ve takdir edilebilir olmasını sağlamaktadır.

Bu eser, Anadolu kadınının tarih boyunca süregelen gücünü ve önemini vurgulayarak, toplumsal normları yansıtmaya, sorgulama ve dönüştürme konusunda sanatın oynadığı role de örnek teşkil etmektedir. "İnsana Semah", izleyicileri Anadolu'nun tarihi üzerine düşünmeye ve tartışmaya teşvik ederek, kültürel diyalogu beslemektedir. Menekşe Sümer'in alaylı bir sanatçı olarak ortaya koyduğu eseri, sanatın sadece akademik eğitimle sınırlı olmadığını, toplumun her kesiminden bireylerin kültürel üretimde bulunabileceğini göstermektedir. Bu durum, sanatın demokratik ve kapsayıcı doğasını vurgulamakta ve kültürel kimliğin oluşturulmasında toplumun farklı kesimlerinin katkısının önemini ortaya koymaktadır. "İnsana Semah" adlı eser, sanatın bir toplumun kimliğini, tarihini, değerlerini ve vizyonunu yansıtan güçlü bir ayna olma özelliğini somutlaştırmaktadır. Bu eser aracılığıyla, Anadolu'nun derin kültürel katmanlarını keşfetme, geçmiş ile şimdi arasında bağlantı kurma ve toplumun kolektif bilincini anlama fırsatı bulmaktayız.

2. Tarihi ve Sosyolojik Açından Yerellik ve Sanat

Yerellik kavramı, sanayileşme ve modernleşme süreçleriyle birlikte önem kazanmıştır. Sanayileşme, yerel toplulukların yapısını ve işleyişini derinden etkilemiştir. David Harvey, modernliğin koşullarını incelerken, yerelliğin tarihsel olarak nasıl evrildiğini ve küresel ekonomik sistemlerin yerel düzeydeki etkilerini ele alır. Harvey'e göre, sanayileşme ve kapitalist üretim ilişkileri, yerel toplulukları dönüştürmüş ve yerel kimliklerin yeniden tanımlanmasına yol açmıştır (1990, s. 223). Bilindiği üzere sanayileşme, 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarında Batı Avrupa'da hız kazanmıştır. Bu süreç, kırsal toplulukların kentleşmesini ve endüstriyel üretim merkezlerinin ortaya çıkmasını tetikledi. Geleneksel yerel ekonomiler, sanayi ekonomilerine dönüştü ve bu dönüşüm, yerel yaşam biçimlerini ve toplumsal yapıları derinden etkiledi. Sanayileşmenin ilerlemesiyle birlikte, yerel topluluklar üzerindeki baskıların arttığı görülmüştür. Yeni ulaşım ve iletişim teknolojileri, insanların ve malların daha hızlı hareket etmesine olanak tanıyarak, yerel ekonomileri küresel pazarlarla entegre etti. Bu süreç, yerel kültürlerin küresel etkilerle nasıl etkileşime girdiğini ve dönüştüğünü ortaya koydu (Hobsbawm, 1987, s. 58). 20. yüzyılın sonlarında küreselleşme, yerellik kavramının daha karmaşık bir hale gelmesine yol açtı. Küresel ekonomik sistemler, yerel düzeyde önemli değişimlere neden oldu. David Harvey, bu dönemde yerelliğin nasıl yeniden tanımlandığını ve küresel ekonomik güçlerin yerel topluluklar üzerindeki etkilerini inceler. Harvey'e göre, kapitalist üretim ilişkileri, yerel kimliklerin ve toplulukların yapısını dönüştürdü. Bu dönüşüm, yerel kültürlerin küresel dinamiklerle sürekli bir etkileşim içinde olduğunu göstermektedir (Harvey, 1990, s. 223).

Yerellik, pek çok sosyolog tarafından bir toplumun kültürel, sosyal ve coğrafi bağlamında değerlendirilmiştir. Kültürel bağlam, bir toplumun gelenekleri, inançları ve sanat biçimleri gibi unsurları içermektedir. Sosyal bağlam, toplumun yapısını, kurumlarını ve sosyal ilişkilerini kapsar. Coğrafi bağlam ise, fiziksel çevre ve mekansal düzenlemelerle ilgilidir. Bu bağlam, Robertson'a göre (1995) insanların kimliklerini ve yaşam biçimlerini şekillendirmektedir. Yerellik, özellikle günümüzde küresel süreçlerin yerel düzeydeki etkilerini anlamak açısından kritik bir kavramdır. Yerel bağlamlar, küresel kültürel akımların nasıl benimsendiğini ve dönüştürüldüğünü belirler. Bu nedenle, yerellik hem bireysel hem de toplumsal kimliklerin oluşumunda merkezi bir rol oynar (s. 25). Bu çalışmada yerellik ve kültürel kimlik ilişkisi odağa alınmıştır.

Yerellik, sosyolojik açıdan kilit kavramlardan birisi olan "kültürel kimlik" ile ilişkilidir ve kültürel kimliğin oluşumunda önemli bir rol oynar. Kültürel kimlik, bireylerin toplumsal bağlarını ve aidiyet duygularını güçlendirir. Sosyolog Stuart Hall'a göre (1996), kültürel kimlik dinamik bir süreçtir ve sürekli olarak değişen ve gelişen bir olgu olarak okunmalıdır.

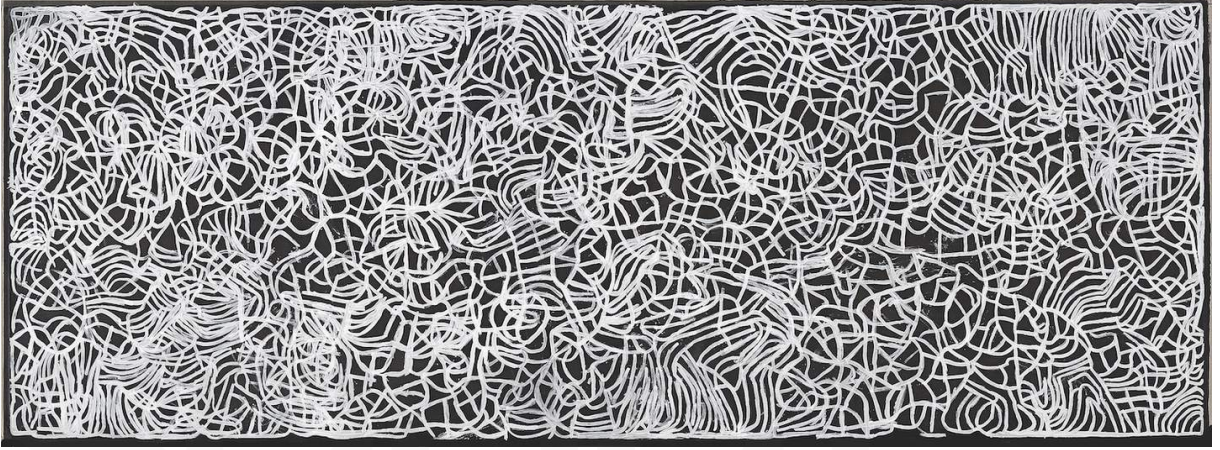
Kültürel kimlikler, bireylerin geçmişlerinden, deneyimlerinden ve yaşadıkları çevrelerden etkilenir. Yerel kültür, bireylerin kimlik oluşumunda bu anlamda temel bir referans noktasıdır. Yerellik, bireylerin ait oldukları topluluklarla güçlü bağlar kurmasına olanak tanır. Bu bağlar, bireylerin kendilerini topluluklarının bir parçası olarak görmelerine ve bu topluluğa katkıda bulunma isteği duymalarına yardımcı olur. Hall'a göre, kültürel kimlik, toplumsal aidiyetin bir ifadesidir ve bu aidiyet, yerel kültürel pratikler ve gelenekler aracılığıyla güçlenir. Ayrıca, yerellik, bireylerin toplumsal rollerini ve sorumluluklarını anlamalarına yardımcı olur. Yerel kimlik, bireylerin sosyal kimliklerinin bir parçası olarak, toplumsal normlar ve değerler aracılığıyla şekillenir. Bu, bireylerin toplumsal bağlarını güçlendirir ve onlara topluluk içinde bir yer ve anlam sağlar. Hall, kültürel kimliğin yerel bağlamda inşa edildiğini ve bu inşanın toplumsal bağlar ve aidiyet duygusuyla yakından ilişkili olduğunu vurgular (s. 33).

Smith, kültürel kimliğin oluşumunda yerel bağlamın kritik bir rol oynadığını savunanlardandır. Smith'e göre, kültürel kimlik, bir topluluğun ortak tarih, dil, din, gelenekler ve semboller etrafında şekillenir. Bu unsurlar, topluluk üyeleri arasında ortak bir aidiyet duygusu yaratır ve bu aidiyet duygusu, yerel bağlamla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Smith, kültürel kimliğin inşasında tarihsel mirasın önemine vurgu yapar. Bir topluluğun geçmişi, onun kültürel kimliğinin temelini oluşturur. Tarihsel olaylar, kahramanlar, mitler ve anılar, topluluğun kolektif hafızasında yer alır ve bu hafıza, yerel bağlamda korunur ve sürdürülür. Bu nedenle, yerel tarih ve miras, kültürel kimliğin inşasında merkezi bir rol oynar. Dil, kültürel kimliğin diğer önemli unsurlarından biridir. Dil aracılığıyla, topluluk üyeleri arasında güçlü bağlar kurulur ve kültürel kimlik nesiller boyunca devam eder. Smith, dini inançların ve sembollerin de kültürel kimliğin önemli bileşenleri olduğunu vurgular. Dini ritüeller, bayramlar ve kutsal mekanlar, topluluğun kültürel kimliğini güçlendirir ve yerel bağlamda derin bir anlam taşır. Bu dini unsurlar, topluluğun değerlerini ve normlarını pekiştirir ve topluluk üyeleri arasında birliği sağlar (1991).

Sanat, kültürel kimliğin ifadesinde ve korunmasında önemli bir role sahiptir. Sanat eserleri, bir toplumun tarihini, değerlerini ve deneyimlerini yansıtır. Bu nedenle, sanat, kültürel kimliğin görsel ve işitsel bir temsili olarak düşünülür. Sanatın tarihi süreçte bireylerin ve toplulukların kendilerini ifade etmelerine, kimliklerini tanımlamalarına ve sürdürmelerine yardımcı olduğu ortadadır. Sanat, bireylerin ve toplulukların kimliklerini inşa etmelerinde ve ifade etmelerinde önemli bir araçtır. Sanat eserleri, kültürel kimliğin görsel, işitsel ve performatif temsilleri olarak hizmet eder. Bu temsiller, topluluk üyeleri arasında ortak bir anlayış ve aidiyet duygusu yaratır. Örneğin, yerel halk dansları, müzik ve el sanatları, bir toplumun kültürel kimliğinin önemli bileşenleridir (Hall, 1997). Sanatın ayrıca kültürel hafızanın korunmasında da önemli bir rol oynadığı ifade edilmelidir. Sanat eserleri, bir toplumun tarihini ve kültürel mirasını gelecek nesillere aktarmanın bir yoludur. Bu nedenle, sanat, kültürel kimliğin sürekliliğini sağlar. Yerel sanat, toplulukların tarihsel ve kültürel hafızasını korur ve bu hafıza, kimlik oluşumunda kritik bir öneme sahiptir (Assmann, 2011).

Sanat ve yerellik arasındaki ilişkiye Emily Kame Kngwarreye özel bir örnek teşkil edecektir. Kngwarreye, Avustralya'nın en önemli Aborijin sanatçılarından biridir. Eserlerinde Aborijin kültürel kimliğini, doğa ile olan ilişkisini ve mitolojik hikayelerini yansıtır. Kngwarreye'nin çalışmaları, Avustralya'nın yerel kültürel mirasını ve kimliğini küresel sanat dünyasında tanıtmıştır. "Big Yam Dreaming" ve "Earth's Creation" gibi eserleri, Aborijin sanatının önemli örnekleridir. Emily Kame Kngwarreye, eserlerinde Aborijin kültürel kimliğini ve yerel mirası güçlü bir şekilde yansıtmış ve bu kimliği küresel sanat dünyasında tanıtmıştır. Onun sanatı, Aborijin kültürel değerlerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynamıştır. Kngwarreye'nin eserleri, Avustralya'nın yerel kültürel mirasını uluslararası düzeyde tanıtarak, Aborijin kimliğinin sanatsal bir ifadesi olarak büyük bir öneme sahiptir. Sanatçının Big Yam Dreaming (1995) adlı eseri, en ünlü eserlerinden biridir. Bu eser, yams bitkisiyle ilgili mitolojik bir hikâyeyi tasvir eder ve bitkinin köklerinin karmaşık desenlerini yansıtır. Kngwarreye'nin eserlerinde sıkça görülen bu tür motifler, Aborijin topluluklarının kültürel kimliğinin ve yaşam tarzlarının görsel bir ifadesidir. Diğer bir eseri olan Earth's Creation (1994) 20 metreden uzun ve üç metreden geniştir. Bu devasa tuval, Aborijin mitolojisinin ve doğa ile

olan derin bağların bir yansımasıdır. Eser, Kngwarreye'nin doğa ve yams bitkisi ile olan bağlantısını ve Aborijin halkının toprakla olan ilişkisini betimler. (Neale, 1998).

Resim 1. Emily Kame Kngwarreye, Big Yam Dreaming (1995)

Resim 2. Emily Kame Kngwarreye, Earth's Creation (1994 (1995))

Sanatta yerellik, sanatsal biçim ve içerik bağlamında önemli bir tartışma konusudur. Yerellik, bir eserin üretildiği yerin kültürel, sosyal ve politik dinamiklerini yansıtır. Bu kavram, küreselleşmenin etkisiyle sanatta homojenleşmeye karşı bir direnç olarak ortaya çıkar. Sanatsal biçim ve içerik, yerel unsurlarla zenginleştiğinde, evrensel bir dil oluştururken yerel kimliği koruma gücü taşır. Sanatsal biçim, bir sanat eserinin estetik yapısını belirler. Yerel motifler, geleneksel teknikler ve malzemeler, sanatçının kimliğini ve yaşadığı coğrafyanın özelliklerini yansıtır. Örneğin, Japon ukiyo-e baskı sanatı, yerel yaşam tarzını ve doğayı betimleyen geleneksel bir sanatsal biçimdir (Munsterberg, 1957, s. 78). Bu sanat formu, yerel konu ve çıkış noktaları üzerinden anlatımda minimalleşip sadeleştiği evrenselliğe ulaşarak Batı sanatında büyük bir etki yaratmış ve küresel sanat tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Menekşe'nin İnsana Semah eserinde yakaladığı ivme bu örneğe benzer. Sanatsal içerik, bir eserin anlattığı hikâye veya ilettiği mesajdır. Yerel kültürler, mitolojiler, halk hikayeleri ve günlük yaşamdan alınan temalar, sanat eserlerine derinlik kazandırır. Frida Kahlo'nun eserleri, Meksika halk sanatından ve kişisel yaşamından esinlenerek oluşturduğu içeriğiyle evrensel bir yankı bulmuştur (Herrera, 1983, s. 123). Kahlo'nun eserleri de Menekşe'de olduğu gibi yerel kimliğin ve kişisel deneyimlerin sanatsal içerikte nasıl derin bir etki yaratabileceğinin örneğidir.

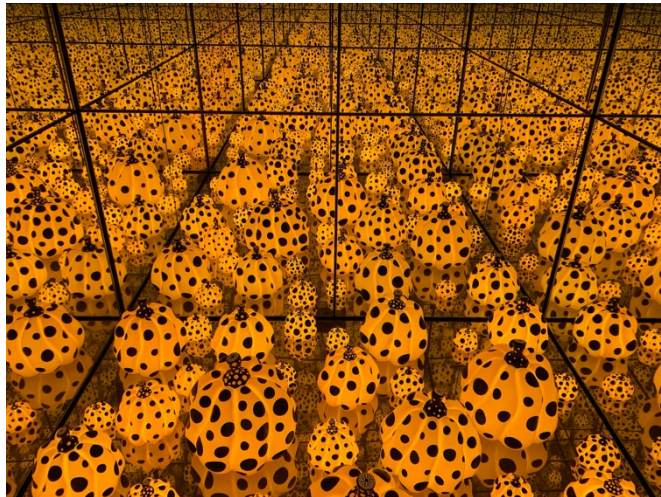

Resim 3. Katsushika Hokusai “36 Fuji Dağı Manzarası” Japon ukiyo-e Baskı Sanatı Örneği

3. Yerellik, Küreselleşme ve Evrensellik Bağlamında Sanat

Küreselleşme, kültürlerin ve ekonomilerin dünya çapında birbirine bağımlı hale gelmesini ifade etmektedir. Günümüz sosyal bilimleri açısından insanı toplumları sanatı vb pek çok meseleyi yeniden yorumlamak adına son derece önemli olan bu kavram özünde toplumların bir şekilde birbirleri ile iletişim kurduğu süreçleri ifade eder. Bu süreç, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren büyük ölçüde hız kazanmış ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle birlikte daha da yaygınlaşmıştır. Küreselleşmenin tarihsel kökenleri, Büyük Coğrafi Keşifler dönemine kadar uzanır. Ancak modern anlamda küreselleşme, İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ticaretin ve yatırımların artması, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki ilerlemelerle hızlanmıştır (Held & McGrew, 2007, s. 34). Ekonomik küreselleşme, uluslararası ticaretin ve sermaye akışının artmasıyla karakterize edilirken, kültürel küreselleşme, farklı kültürel unsurların bir araya gelmesi ve etkileşimi ile tanımlanır. Küreselleşmenin bu iki boyutu, sanat dünyasında da belirgin etkiler yaratmıştır.

Yerellik, bir sanat eserinin üretildiği yerin kültürel, sosyal ve politik dinamiklerini yansıtmaya biçimidir. Küreselleşme süreci iki ucu keskin bıçak gibidir. Bu süreç yerel kimliklerin korunması ve yaşatılması açısından çeşitli tehlikeler yaratırken, aynı zamanda yerel sanat pratiklerinin küresel sahnede tanınması gibi olumlu görülebilecek özelliklere de sahiptir. Bu dinamik, yerel ve küresel unsurların birbirini nasıl tamamladığını ve zaman zaman çatıştığını gösterir. Küreselleşme, yerel kültürleri homojenleştirme tehlikesi taşır. Ancak, bu süreç aynı zamanda yerel sanatçılara küresel sahnede yer alma ve seslerini duyurma fırsatı sunar. Örneğin, Japon sanatçı Yayoi Kusama'nın eserleri hem doğduğu kültürün geleneksel motiflerini hem de Batı sanatının avangart akımlarını birleştirir (Munroe, 1998, s. 54). Sanatçının aşağıda Resim 4 de gösterilen *The Spirits of the Pumpkins Descended into the Heavens* isimli eseri geleneksel motifler ve batılı avangart biçimleri bir araya getirmektedir.

Resim 4. Yayoi Kusama, *The Spirits of the Pumpkins Descended into the Heavens* (2017)

Felsefi açıdan evrensellik, bir kavramın veya değerin zaman, mekân ve kültür fark etmeksizin tüm insanlar için geçerli ve anlaşılabilir olma özelliğini anlatmaktadır. Bu kavram, Antik Yunan filozoflarından başlayarak Aydınlanma düşünürleri ve modern felsefeciler tarafından ele alınmıştır. Evrensellik, belirli bir bağlama veya bireysel deneyimlere bağlı olmayan, genel ve tümel ilkeler veya hakikatler anlamına gelir. Antik Yunan'da Platon, evrensel formlar teorisini geliştirerek, fiziksel dünyanın ötesinde var olan ve değişmeyen, evrensel ideallerin bulunduğunu savunmuştur. Bu idealler, güzellik, adalet ve iyilik gibi evrensel kavramları içerir (Platon, M.Ö. 380, s. 72). Aristoteles ise evrenselliği daha deneysel bir yaklaşımla ele alarak, etik ve metafizik bağlamda belirli ilkelerin her zaman ve her yerde geçerli olabileceğini savunmuştur. Düşünür, erdemin evrensel bir özellik olduğunu ve her insanın bunu gerçekleştirme gerektiğini belirtir (Aristoteles, M.Ö. 350, s. 45). Aydınlanma dönemi düşünürlerinden Immanuel Kant, evrenselliği ahlaki ilkelerin temel bir niteliği olarak görmüştür. Kant'ın "Kategorik İmperatif"i, ahlaki eylemlerin evrensel olarak uygulanabilir olup olmadığını sorgulayan bir test sunar. Bu bağlamda, bir eylem, her durumda ve her birey için geçerli olabilecek bir ilke doğrultusunda gerçekleştirildiğinde ahlaki kabul edilir. Kant, "Eyleminizin kuralı, her zaman evrensel bir yasa olabilecek şekilde hareket edin" prensibini vurgular (Kant, 1785, s. 30). Modern dünyada ise Frankfurt okulunun önemli düşünürlerinden Jürgen Habermas'ın, evrensel iletişimsel eylem teorisi ile evrenselliği yeniden ele aldığı bilinmektedir. Habermas'a göre, iletişimsel eylem, rasyonel diyalog ve karşılıklı anlayış yoluyla evrensel doğruluk ve normların oluşturulabileceği bir süreçtir. Bu teori, evrensel normların, farklı kültürel bağlamlar arasında geçerli olabileceğini öne sürer (Habermas, 1984, s. 100). Felsefi ve sosyolojik bağlamda evrensellik, insanlık için ortak ve genel olan değerler ve ilkeler anlamına gelir. Felsefi olarak evrensellik, ahlaki ve epistemolojik düzeyde tüm insanlar için geçerli olan ilkelerle ilgilenirken, sosyolojik olarak evrensellik, toplumsal yapıların ve kültürel normların ötesinde, insan toplulukları arasında ortak olan değerleri ve pratikleri ifade eder. Küreselleşme, farklı kültürlerin bir araya gelmesini ve etkileşimini teşvik eder. Bu süreç, kültürel farklılıkların yanı sıra ortak evrensel değerlerin de ön plana çıkmasına yol açar. Küreselleşme sayesinde, insan hakları, demokrasi ve adalet gibi evrensel değerler dünya genelinde daha fazla kabul görür ve yayılır. Örneğin, küresel medya ve iletişim ağları, bu değerlerin farklı kültürel bağlamlarda tanınmasını ve benimsenmesini sağlamaktadır (Beck, 1992, s. 21).

Küreselleşme, kültürel sınırları bulanıklaştırarak sanatın evrensel bir dil haline gelmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak bu süreç, yerel kimliklerin korunması ve yaşatılması açısından da bir meydan okuma yaratır. Yerel sanat pratikleri, küresel sanat sahnesinde kendine yer bulurken, özgünlüğünü ve kimliğini koruma mücadelesi verir. Bu bağlamda, yerellik, bir direniş ve özgünlük arayışının ifadesi olarak önem kazanır (Smith, 1998, s. 45). Sanatta yerellik meselesi, sanatsal biçim ve içerik bağlamında incelendiğinde, sanat eserlerinin hem yerel hem de evrensel değerlere sahip olabileceği görülür. Yerel unsurlar, sanatsal biçim ve içeriği zenginleştirirken, küresel etkileşimler bu unsurları daha geniş bir izleyici kitlesiyle buluşturur. Bu denge, sanatın hem bireysel hem de kolektif kimliği yansıtmaya gücünü gösterir.

4. Menekşe Sümer'in Sanatsal Yaklaşımı

Saliha (Menekşe) Sümer, Nevşehir iline bağlı Hacıbektaş ilçesi yakınında Sungurlu mevkiinde doğup büyümüş alaylı bir ressamdır. Menekşe mahlasını kullanan sanatçı, ilkokul mezunu bir sığır çobanı olmasına rağmen, sanatsal yetenekleriyle dikkat çekmektedir. Menekşe'nin sanatsal yolculuğu, çocukluğundan beri gazete köşelerinde takip ettiği çizerlerin etkisiyle başlamıştır. Akademik bir sanat eğitimi almamış olmasına rağmen, doğadaki ve toplumdaki ince karakteristik ayrıntıları gözlemlene, teşhis ve tahlil etme konusundaki merakı, onu sürekli çizimler, yağlıboya ve şiirler üretmeye yöneltmiştir. Çiftlik işlerinden arta kalan zamanlarında tutkuyla resim yapan Menekşe, kendi özgün dünya görüşünü kendine has teknik ve yaklaşımlarla görselleştirmektedir. Sanatçı, eserlerinde genellikle toplumsal yüzleşmeleri ele almakta ve düşüncelerini cesurca ifade etmektedir. Menekşe'nin sanatsal gelişimi, yaşadığı coğrafyanın kültürel zenginliğinden, Anadolu'nun kadim geleneklerinden ve Alevi-Bektaşî inancından derin izler taşımaktadır. Özellikle Ana Tanrıça kültü ve Hacı Bektaş Veli'nin öğretileri, eserlerinde sıkça görülen temalar arasındadır.

Sanatçı, akademik eğitime temkinli yaklaşmasına rağmen, sürekli öğrenme ve gelişme arzusuyla doludur. Son yıllarda internet ve sosyal medya platformlarını da kullanmaya başlayan Menekşe, bu sayede eserlerini daha geniş kitlelere ulaştırma fırsatı bulmuştur. Ancak o, hala çiftlik yaşamını ve doğayla iç içe olan sanat üretimini tercih etmektedir. Menekşe Sümer'in sanatı, yerel motiflerle evrensel temaları harmanlayan, içten, cesur ve özgün bir ifade biçimi olarak değerlendirilmektedir. Onun eserleri, Anadolu'nun kültürel mirasını çağdaş bir dille yeniden yorumlayan, dikkat çekici örnekler olarak katıldığı ulusal ve uluslararası sergilerde sanat dünyasında ilgiyle karşılanmaktadır.

Menekşe Sümer'in sanatsal yaklaşımı, geleneksel ile çağdaşı, yerel ile evrenseli ustaca harmanlayan özgün bir tarz ortaya koymaktadır. Formal bir sanat eğitimi almamış olmasına rağmen veya belki de tam bu nedenle, Menekşe'nin eserleri alışılmışın dışında bir ifade gücü ve bütünlük sergilemektedir. Sanatçının eserlerinde en dikkat çekici unsurlardan biri, Anadolu'nun kadim kültürüne ve inanışlarına yaptığı güçlü göndermelerdir. Özellikle Ana Tanrıça kültü ve Alevi-Bektaşî geleneği, resimlerinde sıkça karşımıza çıkan temalardır. Ancak Menekşe, bu geleneksel motifleri basitçe tekrarlamak yerine, onları kendi özgün yorumuyla yeniden şekillendirmektedir (Resim 5). Menekşe'nin resimlerinde kadın figürleri genellikle merkezi bir rol oynamaktadır. Bu figürler çoğu zaman güçlü, dominant ve sembolik anlamlarla yüklüdür. "İnsana Semah" adlı eserinde, ana tanrıça benzeri dev bir kadın figürü resmin merkezini oluşturmakta ve etrafındaki diğer kadın figürleriyle birlikte Anadolu'nun tarihine ve kadının toplumdaki önemine vurgu yapmaktadır.

Resim 5. Saliha (Menekşe) Sümer, *Çoban Kızı Türküsü*, (2017), Tuval Üzeri Yağlı Boya, 100 x 70 cm.

Sanatçının renk kullanımı da oldukça karakteristiktir. Canlı ve kontrast renkler kullanarak, eserlerine dinamik bir enerji katmaktadır. Bu renk seçimi, aynı zamanda Anadolu kilimlerinin ve geleneksel el sanatlarının renkli dünyasını da anımsatmaktadır (Resim 6). Menekşe'nin eserlerinde dikkat çeken bir diğer özellik, toplumsal meselelere ve yüzleşmelere cesurca yaklaşımıdır. Sanatçı, kendi dünya görüşünü ve toplumsal eleştirilerini eserlerine ustaca yansıtmakta, bu sayede izleyiciyi düşünmeye ve sorgulamaya teşvik etmektedir. Kompozisyon açısından bakıldığında, Menekşe'nin resimlerinde genellikle merkezi bir figür veya tema etrafında örülen, çok katmanlı bir anlatım göze çarpmaktadır. Bu yaklaşım, izleyicinin resmi farklı açılardan okuyabilmesine ve her seferinde yeni anlamlar keşfedebilmesine olanak tanımaktadır. Menekşe Sümer'in sanatsal yaklaşımı, Anadolu'nun zengin kültürel mirasını çağdaş bir dille yeniden yorumlayan, yerel motiflerle evrensel temaları buluşturan ve toplumsal meselelere cesurca değinen özgün bir tarz olarak nitelendirilebilir. Bu yaklaşım, sanatçının eserlerini hem yerel hem de evrensel bağlamda değerli ve ilgi çekici kılmaktadır.

Resim 6. Saliha (Menekşe) Sümer, *Yansıma* 2007, Tuval Üzeri Yağlı Boya, 50 x 70 cm.

Sanatsal yaklaşımının temelinde, Anadolu'nun zengin kültürel mirasına duyduğu derin saygı ve bağlılık yatar. Sanatçı, eserlerinde sıklıkla Alevi-Bektaşî geleneği, Ana Tanrıça kültü, Anadolu mitolojisi gibi kadim temaları işler. Ancak bu temaları ele alırken, geleneksel motifleri olduğu gibi tekrarlamak yerine, çağdaş bir yorumla yeniden yaratır. Sanatçının eserlerinde kadın figürleri önemli bir yer tutar. Bu figürler genellikle güçlü, mistik ve anaç bir nitelik taşır. Sümer, kadını sadece bir figür olarak değil, evrenin ve yaşamın merkezinde konumlandırılan kutsal bir varlık olarak resmeder. Sümer'in çalışmalarında kullandığı renkler sanatsal dilinin önemli bir parçasıdır. Sanatçı, canlı ve parlak renkleri tercih etmektedir. Özellikle kırmızı, mavi ve altın tonları eserlerinde sıkça görülür. Bu renk seçimi, hem geleneksel Türk sanatının renk paleti ile bağlantı kurar, hem de sanatçının eserlerine mistik ve ruhani bir atmosfer katar.

Resim 7. Saliha (Menekşe) Sümer, *Doğa kirliliği*, 2006, Tuval üzeri yağlı boya, 50 x 30 cm.

Sümer'in kompozisyonları genellikle dinamik ve hareketlidir. Figürler çoğu zaman dans eder, bu dinamizm, sanatçının eserlerine ritüelistik bir nitelik kazandırır ve izleyiciyi adeta bir törenin parçası olmaya davet eder. Sanatçının eserlerinde soyut ve figüratif öğeler iç içe geçer. Bu yaklaşım, maddi dünya ile ruhani alem arasındaki geçişkenliği vurgular. Sümer, gerçekçi figürlerle soyut formları bir arada kullanarak, görünen ve görünmeyen gerçeklikler arasında köprüler kurar. Menekşe Sümer'in sanatsal yaklaşımı, geleneksel ve çağdaş, yerel ve evrensel, maddi ve ruhani olanı bir araya getiren özgün bir sentezdir. Sanatçı, Anadolu'nun zengin kültürel mirasını çağdaş bir dille yeniden yorumlayarak, geçmiş ile bugün arasında güçlü bağlar kurar. Bu yaklaşım, Sümer'in eserlerini hem derin bir kültürel kökene sahip, hem de evrensel bir dile konuşan yapıtlar haline getirir.

5. "İnsana Semah" Tablosunun Analizi: Biçim ve İçerik

Menekşe Sümer'in "İnsana Semah" adlı tablosu, kompozisyon ve renk kullanımı açısından oldukça etkileyici ve anlamlı bir eserdir. 70x100 cm boyutlarındaki bu yağlıboya tablo, izleyiciyi adeta evrensel değerlerle bezenmiş bir dünyaya davet etmektedir. Kompozisyon açısından bakıldığında, tablonun merkezinde dev bir kadın figürü yer almaktadır. Bu figür, bir Ana Tanrıça temsilini andırmakta ve resmin odak noktasını oluşturmaktadır. Merkezi figürün etrafında, semah dönen daha küçük kadın figürleri bulunmaktadır. Bu düzenleme, izleyicinin gözünü önce merkezdeki ana figüre, sonra da dışa doğru genişleyen bir hareketle diğer figürlere yönlendirmektedir. Tablodaki figürlerin dizilimi dairesel bir form oluşturmakta, bu da semahın dönüş hareketini vurgulamaktadır. Bu dairesel kompozisyon, aynı zamanda evrenin döngüsellikini ve yaşamın devamlılığını simgelemektedir. Figürlerin boyut farklılıkları, resme derinlik katmakta ve bir hiyerarşi hissi uyandırmaktadır. Renk kullanımına baktığımızda Menekşe canlı ve kontrast renkleri tercih etmiştir. Arka planda flu tonlar kullanılırken, figürler daha parlak ve canlı renklerle resmedilmiştir. Bu kontrast, figürlerin ön plana çıkmasını sağlamakta ve resme dramatik bir etki katmaktadır.

Resim 8. Saliha (Menekşe) Sümer, *İnsana Semah*, 2017, Tuval üzeri yağlı boya, 70 x 100 cm.

Merkezdeki ana figür, genellikle toprak tonları ve kırmızının hakimiyetinde resmedilmiştir. Bu renk seçimi, Ana Tanrıçanın doğurganlığını, toprağın bereketini ve yaşamın enerjisini sembolize etmektedir. Semah dönen figürlerde ise mavi, yeşil ve mor tonları ağırlıktadır. Bu renkler, ruhaniyet ve maneviyatı çağrıştırmakta, aynı zamanda semahın mistik doğasını vurgulamaktadır. Tabloda kullanılan renkler arasındaki geçişler yumuşak ve akıcıdır. Bu, semahın akışkan hareketini ve figürlerin birbirleriyle olan uyumunu yansıtmaktadır. Ayrıca, renklerin bu şekilde kullanımı, resme bir ritim ve müzikalite katmaktadır.

Işık-gölge kullanımı da tabloda önemli bir rol oynamaktadır. Figürler üzerindeki ışık oyunları, onlara üç boyutlu bir görünüm kazandırmakta ve hareket hissini güçlendirmektedir. "İnsana Semah" tablosunun kompozisyonu ve renk kullanımı, Menekşe Sümer'in sanatsal vizyonunu ve Anadolu kültürüne olan bağlılığını güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. Eser, geleneksel motifleri çağdaş bir yorumla sunarak, izleyiciyi hem estetik hem de düşünsel bir yolculuğa çıkarmaktadır. Rönesansın hediyesi dünyevi hava perspektifiyle, uhrevi gelenekteki anlam perspektifinin

(Osmanlı minyatürlerinde baskın figür olarak padişahın uzakta bile olsa büyük tasvir edildiği gibi) iç içe harmanlandığı bu eserde ana figürün etrafında semah dönen daha küçük kadın figürleri bulunmaktadır. Bu figürler, Alevi-Bektaşî geleneğindeki semah ritüelini temsil etmektedir. Semah, bir ibadet biçimi olmanın yanı sıra, evrenin dönüşünü ve yaşamın döngüselliğini simgelemektedir. Figürlerin dairesel dizilimi, bu döngüselliği vurgulamaktadır. Figürlerin kıyafetleri ve başlıkları da sembolik anlamlar taşımaktadır. Özellikle başlıklar, Alevi-Bektaşî geleneğinde önemli bir yere sahiptir ve genellikle manevi makamı veya olgunluğu temsil eder. Tablonun arka planında görülen soyut formlar ve şekiller, evrenin ve doğanın mistik yönünü temsil temektir. Bu formlar, aynı zamanda semahın yarattığı enerji akışını ve manevi atmosferi de yansıtmaktadır. Resimde kullanılan spiral ve daire motifleri, yaşamın döngüselliğini, evrenin sonsuzluğunu ve ruhsal yolculuğu sembolize etmektedir. Bu motifler aynı zamanda, Anadolu'nun antik sanatında sıkça karşılaşılan öğelerdir. Tablodaki renk sembolizmi de önemlidir. Kırmızı tonları ateşi, tutkuyu ve yaşam enerjisini; mavi tonları ruhaniyeti ve sonsuzluğu, yeşil tonları ise doğayı ve yenilenmeyi temsil etmektedir. "İnsana Semah" tablosundaki figürler ve semboller, Anadolu'nun zengin kültürel mirasını, Alevi-Bektaşî geleneğini ve evrensel temaları bir araya getirerek, izleyiciyi derin bir sembolik yolculuğa çıkarmaktadır. Bu semboller, tablonun anlamını zenginleştirmekte ve çok katmanlı bir okumaya olanak sağlamaktadır.

Literatürde maddenin özü ve kaynağının enerji olduğu iddiasının birçok bilimsel ve edebi çalışmanın ilgi alanına girdiği görülebilir. Pozitif bilimlerin araştırmaları ötesinde mitolojilerde de yaşamın başlangıcına dair farklı zaman ve coğrafyalardaki söylencelerdeki ortak noktalara göz atıldığında madde-enerji ilişkisi dikkat çeker. Maddenin varoluş sınırları – söz gelimi tılsımlı nesnelere vb. - bu hikâyelerde mümkün dünyevi olasılık ve şartların ötesinde sürpriz aşkın gerilimlere konu olur. Söylencelerde mitojenik kült nesnelere veya kahramanların tanrısallık atfedilen mucizevi kudretlerinin mevcut doğalarının üstünde ve ötesindeki bir yetkinlikte güç ve enerjiyle ilişkisi gözlerden kaçmamaktadır. Bu örneklerde sıklıkla karşılaşılan maddenin form değiştirme örnekleri enerji- irade ilişkisini vurgular gibidir. İradenin gücü imkansız dönüşüm ve metamorfozları kahraman veya odak kült nesne için mümkün kılar. Enerjinin madde içerisindeki işlevini bilir gibi işleyen bu örnek hikâye ve olayların mitolojilerdeki yoğunluğu dikkat çekici görünmektedir. Bu hikâyelerde bir yüzük, kılıç ya da tahta asaya ya da sıradan insanların irade gücüyle imkansızlıkları yendikleri kahramanlıkları enerjinin madde üzerindeki “a-normal” etkisiyle açıklanabilir.

Sadece fantastik ve edebi açılarından değil felsefi açıdan da dikkat çekici olan aynı anlatılarda kahramanlık çoğu zaman imkansızlığına rağmen bu enerjiyi dünya maddiyatında istedik yönde yönlendirebilmekten geçer. Yani maddi dünyaya manevi bir meydan okuyuşun zaferidir kahramanlıkla çoğu zaman anlatıla gelen. Günümüzde İzafeyet kuramı gibi hipotezlerde açıklanmaya çalışıldığı gibi enerjinin yönelim ilişkilerinin tutarlılıklarından ibaret düşünülebilir bu resimde de olduğu gibi evren tasarımı. Resimde söz konusu tutarlılık bağlamında belki de aynı anda hem içsel hem de toplumsal bir birlik, uyum ve düzen için semah dönenler (alevi inancındaki ibadette de olduğu gibi) ortadaki büyük ana karakterin eteğinde konuşlandıkları mekânda birlikte varoluş bulurlar. Üstelik on iki figürün ve ana figürün karakter yüz benzerliği de çoğul/tek ve bir olma diyalektiğini hatırlatır. Burada dikkat çekici olan merkez ve çevre ilişkisidir. Ana figürün verdiği dönme enerjisidir eteği merkezkaç kuvvetiyle gergin tutabilip bir tür zemine dönüştüren, diri tutan ve üzerindeki figürleri (insanlığı) yerçekimi misali yerinde ve ayakta tutan. Bu eserin en önemli göstergesi gibi görünmektedir. Dönüş hareketinin hızına rağmen yüksek enstantanede net görünen yerel motif ve desenleriyle kilim motifli etek gerilip havalanarak böyle bir sağlam zemin/yeryüzü metaforuna dönüşürken, tuvalin tam ortasında baskın ve merkezi bir yapı olarak doğrudan *toprak ana* olarak da anlamlandırılabilir. Belli bir ivmedeki hareketin (yaşama iradesi gibi) gerip ayakta tutabildiği maddi bir yüzey olarak etek/yeryüzü, “dünyanın bedeni” eserde ana temaya dönüşür. Üç boyut etkisinin doğaüstü bir yönelimle sembolik düzeye indirildiği sembolist eğilimle etekteki yoğun ışık, renk ve biçimlendirme sembolik ifadedeki bu fantastik duyguya destek verir.

Eserde biçim-içerik ilişkisi hedef anlatımla oldukça ekonomik sınırlandırılmıştır: 12 figür, iki ağaç ve tek merkezli ana kadın figür ile bilinçli sembolik göstergeler olarak yüzleşiriz. Bu arada savrulan eteğin kenarları sıra dışı bir oluşum gösterir. Eteğin uçlarından bükülerek oluşmuş gövdeleriyle iki ağaç, resim düzlemine dışarıdan eklenmiş öğeler

olmayıp bizzat eteğin kıvrımlarından oluşarak maddileşirler ve gösterge değeriyle süreçlerinde aynı şekilde enerjiden maddeye ulaşmayı (dünyanın oluşumunu) temsil etmiş kabul edilebilirler. Yeryüzü benzeri eteğin her iki yanından askıda tutulmuş dengeyi, ivmeden aldıkları güçle kendileri oluştururken yaşamın söz konusu ince dengelerde tartılıp idamesini hatırlatırlar. Belki de cüretkar bir aşırı-yorum ve benzetmeyle hücre içi bölünmedeki kutuplaşmayı yani “yaşamın başlangıcını” dahi hatırlatıyor gibilerdir.

Bu cesur benzetmelere konu olan ifadedeki tutarlılıklar bilinçaltı rastlantılar veya sezgisel kavrayışlar olarak zannımca dikkate alınmayı hak etmektedirler. Ressamın bu resmi de diğer onlarcasında karşılaştığı gibi topyekün bir yaşam/dünya tanımı manifestosu içermektedir. Yüzlerce buzağı doğurtup, isimlendirip, onları isimleriyle çağırması, büyütmesi ve defalarca resmetmiş ressamın mahlası “Menekşe”de kendi ifadeleriyle aslen küçüklüğünde evlerinin uğuru olmuş bir oğlağın adıdır. Evlenmemiş ve doğurmamış olmakla birlikte bu güçlü betimsel ifadelerindeki doğurgan bilinç ve önzehisi belki de çiftliğinde sürekli içerisinde bulunduğu yaşam döngüsüne hakim olmasıyla açıklanabilir. Bu yöndeki yüz yüze soruma net bir cevap vermediği halde bu söz/davranış tutarlılığını tuvallerinin plastik dengelerinde ısrarla yalınlaştırarak korumuş olması Menekşe'nin bu yönde bir biçim-içerik ilişkisi tutarlılığında olduğunu düşündürmektedir.

Dünya ya da Evren Ağacı simgeselliği, çeşitli dinsel fikir ve kavramları içerir. Bir yandan, sürekli yeniden doğuş halindeki Evreni, kozmik canlılığın tükenmez kaynağını ve kutsallığın en tipik ve yetkin temsilcisini ifade eder. Öte yandan, gökyüzünü ya da gezegenlerin göklerini (feleklerini) simgeler. Evren Ağacı, dünyanın kutsallığını, doğurganlığını ve sürekliliğini temsil eder. Yaratılış, verimlilik, sırta erme ve nihai olarak mutlak gerçeklik ve ölümsüzlük kavramlarıyla ilişkilidir. Böylece Evren Ağacı, Hayat ve Ölümsüzlük Ağacı olarak da bilinir. (Eliade, 2018). Hacı Bektaş Veli inanç geleneğinde Sümer'in (2024) altını çizdiği Türbe bahçesindeki onlarca asırlık kutsal dut ağacı ve ziyaret merkezlerinden Hırka Dağı'ndaki kutsal ardıç ağacı evrensel ağaç arketipinin canlı örnekleridir.

Tüm mitolojilerin ortak noktasında varoluşu kaynaklandıran “Hayat Ağacı” motifi bir kez daha bu resimde belirmiş ve devasa eteğin her iki kıyısında söz konusu bükümlemesiyle enerji- madde dönüşümü adeta doğrudan göstergeleşmiştir. Bu vurgu, sadece evreni değil, düşüncenin ve bilincin oluşumunu da söz konusu akışlarının kıvrımlarıyla açıklamayı deneyen filozof Giles Deleuze'ü akla getirir. Madde gibi düşüncenin de bu resimdeki ağaç kök ve gövdeleri oluşum sürecinde bükülerek kökten sapa, parçadan bütüne oluşur ve Deleuze'ün geliştirdiği Rizomatik mantıkla benzerlik ilgi çekebilir (Deleuze, 2007). Bu mantıkta parçalar bütüne değil bütün parçalara ve aralarındaki uyum ilişkisine tabidir. DNA yapısının bilinen şematik sarmal formu da bu resimdeki ağaç gövdeleriyle benzerlikleriyle manidardır. Son zamanlarda Tabula Rasa teorisinin devamında “deneyimlerin” genlere işleyerek karakter oluşturduğu geliştirdiği (yeni DNA dizilimleri şekillendirdiği) iddiaları da aynı ilişkisellikte aşırı bir yorum olsa da ilginç kabul edilebilir. Ve yine belki Doğu'nun kadim biçimlerinden Rumi motifinin doğadan/filiz kıvrımlarından seçilip soyutlanırken süzülüp kıvrılarak sanatsal ifadeye dönüşmesi gibi, tüm mitoloji, din ve inanç yapılarında tarih boyunca sanatsal imgelerdeki “sarmallıklarla” benzerlikler bu resimdeki denklemleriyle de değerlidir.

Metnin bu bölümünde metaforik benzetmelerle tanımlanmaya çalışılan biçim ve formlar bu resimde zorlayarak değil kendiliğinden enerjinin “kahramanca” biçimlenmesi anlamında değerlendirilebilir. Naif ressamlığın anlam oluşturmadaki çığ enerji ve gücüne bu noktadaki cesaretle “anlam hak etme” fırsatı verilebilir. Yaratılış; bu kez kişisel bir mitoloji olarak, İç Anadolu'da küçük bir çiftliğin içinde doğduğu ve hiç uzaklaşmadığı yalıtılmış habitatındaki çoban Menekşe (Saliha Sümer)'nin imgeleminde güçlü bir şekilde dile gelmiş olur.

6. Anadolu'nun Kadim Geleneğinden İzler: Ana Tanrıça ve Bacıyan-ı Rum

Menekşe Sümer'in "İnsana Semah" tablosu, Anadolu'nun kadim geçmişine ve kadın merkezli inanç sistemlerine derin bir saygı duruşu niteliğindedir. Eser, binlerce yıllık kültürel mirası çağdaş bir yorumla sunarak, geçmiş ile bugün arasında güçlü bir köprü kurmaktadır. Tablonun merkezinde yer alan dev kadın figürü, doğrudan Anadolu'nun Ana

Tanrıça kültüne bir gönderme yapmaktadır. Tablodaki Ana Tanrıça figürü, sadece antik bir inancı temsil etmekle kalmaz, aynı zamanda Anadolu'nun kadın odaklı tarihine de ışık tutar. Hitit, Frigya, Lidya gibi antik Anadolu uygarlıklarında kadınların önemli roller üstlendiği bilinmektedir. Örneğin, Hitit kraliçeleri devlet yönetiminde aktif rol almış, hatta bazıları kral unvanıyla tahta çıkmıştır. Semah dönen kadın figürleri ise, Anadolu'nun daha yakın tarihine, özellikle Alevi-Bektaşî geleneğine işaret etmektedir. Bu gelenek, kadın-erkek eşitliğine verdiği önemle bilinmektedir. Semah ritüelinde kadın ve erkeklerin birlikte yer alması, bu eşitlik anlayışının bir yansımasıdır. Ayrıca, Hacı Bektaş Veli'nin "Kadınları okutunuz" sözü, bu geleneğin kadın eğitime verdiği önemi göstermektedir.

Ana Tanrıça inancı, Neolitik dönemden başlayarak Anadolu'da binlerce yıl boyunca hüküm sürmüştür. Çatalhöyük, Hacılar, ve Göbeklitepe gibi antik yerleşimlerde bulunan Ana Tanrıça heykelcikleri, bu inancın yaygınlığını ve önemini kanıtlamaktadır. Bu inanç sisteminde kadın, yaşamın, doğurganlığın ve bereketin kaynağı olarak görülmüş, toplumda merkezi bir rol oynamıştır (Ay, 2006). Ana tanrıça Kültü'nün temelinde, dışı bir ilahi varlığa inanarak O'na ait kutsal alanlar oluşturmak, O'nu çağrıştıran sembollerini kullanarak çeşitli nesnelere üretmek ve bunları sunmak bulunmaktadır. Devirden devire kültürden kültüre farklı adlar almış da olsa Ana Tanrıça, doğa üzerinde hakimiyet kuran dışı gücü temsil etmiştir. İnsanlığın tarıma dayalı yerleşik yaşam biçimine geçişi ile doğa olayları, doğum ve ölüm döngüsü içerisinde anlamlandırılmaya başlanmıştır. Bu anlam içerisinde insan, kadını doğuran, besleyen ve neslin devamını sağlayan varlık olarak kutsallaştırmıştır (Özmen, 2016). Anadolu toprakları, Ana Tanrıça kültüyle birlikte kadının üstünlüğünü ve değerini önceleyen bir coğrafya olduğundan bir zaman sonra da (13.yy.) Kadıncık Ana (Fatma Bacı, Kutlu Melek) Sulucakarahöyüğün eteğinde kadın varlığını ve inancını yeniden filizlendiren bir Bacıyan-ı Rum kadını olarak karşımıza çıkar (Sümer, 2024).

"Anadolu Kadınlar Birliği" adıyla anabileceğimiz Bacıyân-ı Rum, XIII. yüzyılda, Anadolu'da Ahilerin kadınlar kolu olarak, Türkmen kadınları tarafından kurulur. Bu teşkilat Anadolu Selçukluları devrinin en önemli ve ilgi çekici kültür ve medeniyet olaylarından birisi olarak gösterilir. Çok yönlü faaliyet alanlarına sahip olan Bacıyan-ı Rum, aynı zamanda dünyada kurulan ilk kadın örgütlenmesi olarak da anılır. Tarihçi Aşık Paşazade, Orta Asya'dan Anadolu'ya göç edip yerleşen Türkler tarafından kurulan dört önemli müessese (Gâziyân-ı Rûm, Âhiyân-ı Rûm, Abdalân-ı Rûm) arasında Bacıyân-ı Rûm'un olduğunu da belirtir. Teşkilatın liderliğini yapan Fatma Bacı'dan da Fatma Ana, Kadıncık, Kadıncık Ana ve Hatun Ana olarak bahsedilir. Anadolu Selçukluları zamanında hanımlar arası kurulan bu teşkilat "Fakiregân" (Hanım Dervişler) şeklinde anılırken, teşkilâta mensup genç kız ve kadınların birbirlerine "Bacı" şeklinde hitap etmeleri sebebiyle, zamanla teşkilatın yaygın olarak "Bacıyân" (Bacılar) adıyla anıldığı kaynaklarda ifade edilir (Sırım, 2015).

Hacı Bektaş Veli Vilâyet-nâmesi'nde; Fatma Bacı'dan erenlerin ve dervişlerin saygı gösterdiği, Hacı Bektaş Veli'nin uzun süre evinde kaldığı Saliha bir hanım olarak bahsedilir. Hacı Bektaş Veli'nin yerine bir kadını vekil bırakması, o dönem Anadolu'sunun sosyal ve siyasi ortamında bir hayli ilginç bir ve bir o kadar da yenilikçi bir durumdur (Çubukçu, 2015). Girişimci kadınların önünü açan bir misyon üstlenen Bacıyân-ı Rum, Moğol istilasının ardından Anadolu'nun pek çok yerine dağılır. Böylece gittikleri her bölge ve beldede sanatlarını devam ettiren Bacılar, hem üretim faaliyetleriyle ekonomik hayata katılımlarını devam ettirmişler hem de buldukları yerlerdeki kadınlara sanatları öğretmeleri onların iktisadi hayata katkı sağlar hale gelmelerini sağlamıştır. Bacıyan-ı Rum, halı ve kilim dokumacılığı başta olmak üzere Anadolu Selçuklu dönemine ait el sanatlarının günümüze kadar geliştirilerek ulaştırılmasına da önemli bir katkı sunmuştur (Bayram, 2008).

Tabloda yer alan figürlerin dairesel dizilimi, Anadolu'nun antik dönemlerinden beri var olan döngüsel zaman anlayışını yansıtmaktadır. Bu anlayış, doğanın döngülerini temel alır ve kadının doğurganlık döngüsüyle de ilişkilendirilir. Eserdeki renk kullanımı da Anadolu'nun eski inanışlarıyla bağlantılıdır. Kırmızı tonları, Ana Tanrıça'nın yaşam veren gücünü ve doğurganlığını sembolize ederken, mavi ve yeşil tonları doğanın ve gökyüzünün kutsallığını temsil etmektedir. Tablo ayrıca, Anadolu'da tarih boyunca var olmuş kadın dayanışması geleneğine de gönderme yapmaktadır.

Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) teşkilatı, 13. yüzyılda Anadolu'da kurulmuş, kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımını desteklemiş bir örgütlenmedir. Tablodaki kadın figürlerinin birlikteliği, bu dayanışma ruhunu yansıtmaktadır. "İnsana Semah" tablosu, Anadolu'nun binlerce yıllık kadın odaklı tarihini ve eski inanışlarını çağdaş bir dille yorumlamaktadır. Eser, Ana Tanrıça kültüründen Alevi-Bektaşî geleneğine, antik uygarlıkların kadın anlayışından kadın dayanışmasına kadar uzanan geniş bir tarihsel ve kültürel yelpazeden izler taşımaktadır. Bu yönüyle tablo, Anadolu'nun zengin kültürel mirasını hatırlatmakta ve kadının toplumdaki önemini vurgulamaktadır.

7. Alevi-Bektaşî Geleneğinde Semah ve Kadının Rolü

Semah, Alevi-Bektaşî geleneğinin en önemli ritüellerinden biridir. Kelime anlamı olarak "gökyüzü" veya "sema" ile ilişkilendirilen semah, sadece bir dans değil, aynı zamanda bir ibadet biçimi ve manevi yolculuktur. Semah, evrenin hareketini, dünyanın dönüşünü ve insanın Hakk'a olan yolculuğunu temsil eder. Semah, Cem törenlerinde kadınların ve erkeklerin saz ve nefes eşliğinde birlikte döndükleri bir ibadet şeklidir. Semah, ibadet olduğu için de kadın-erkek birlikte dönerler. Çünkü ibadet sırasında kadın, erkek gibi bir ayırım olmadığından ibadet evinde bulunan herkes insandır, "Can" dır. Birlik ve beraberlik ruhu içinde yapılan semahla Tanrı'ya ulaşma amaçlanır (Aktaş & Demir, 2010).

Alevi-Bektaşî inancında semah, cem ritüelinin önemli bir parçasıdır. Cem, toplumun bir araya geldiği, birlik ve beraberliğin pekiştirildiği, aynı zamanda manevi bir arınma ve yükselişin gerçekleştiği kutsal bir törendir. Semah, bu törenin doruk noktasıdır ve genellikle kadın ve erkeklerin birlikte katılımıyla gerçekleştirilir. Semahın Alevi-Bektaşî geleneğindeki önemi, onun sadece bir dans olmaktan öte, derin bir felsefi ve manevi anlam taşımasından kaynaklanır. Semah dönenlerin hareketleri, kollarını açarak dönmeleri, evrendeki her şeyin birbiriyle olan ilişkisini, bütünlüğünü ve uyumunu sembolize eder. Bu hareket aynı zamanda, insanın kendini unutup Hakk'a yönelmesini, onunla bir olmaya çalışmasını temsil eder (Coşkun, 2022). "İnsana Semah" tablosunda, semah dönen kadın figürleri bu derin geleneği yansıtmaktadır. Tabloda kadın figürlerinin ön planda olması, Alevi-Bektaşî geleneğindeki kadın-erkek eşitliği anlayışını vurgulamaktadır. Bu gelenek, kadını erkekle eşit görür ve cem ritüellerinde kadınların aktif rol almasını teşvik eder. Tablodaki merkezi ana figür, semahı yöneten "ana" veya "bacı" rolünü üstlenmiş gibi görünmektedir. Alevi-Bektaşî geleneğinde, cem ritüellerini yöneten dede veya babanın yanında, eşi veya bir kadın (ana veya bacı) de önemli roller üstlenir. Bu, geleneğin kadına verdiği değerin bir göstergesidir.

Tabloda semah dönen kadın figürlerinin dairesel dizilimi, semahın temel prensiplerinden biri olan döngüsellik vurgulamaktadır. Bu döngüsellik, Nevşehir'de Hacıbektaş Veli Müzesinde görev yapan araştırmacı arkeolog Taylan Sümer'e göre yaşamın ve evrenin devamlılığını, aynı zamanda ruhun Hakk'a doğru olan sonsuz yolculuğunu sembolize eder (Sümer, 2024). Figürlerin elleri ve kolları açık pozisyonu, semahın karakteristik hareketlerini yansıtmaktadır. Bu hareket, arkeolog Sümer'e göre semah dönenlerin dünyevi bağlardan kurtulup manevi âleme yükselişini temsil eder. Aynı zamanda, bu açık kol hareketi, kâinatı kucaklama, tüm varlıklarla bir olma arzusunu da simgeler. Bir ana tanrıça gibi - doğanın kadın formunda üretken ve yönetici gücü - şeklinde temsil edilmiş olan dev kadın figürü sadece biçimsel olarak değil semantik olarak da çoğu resminde olduğu gibi bu resmin de merkezini oluşturur. Sadece ana figürün değil resimdeki semah dönen tüm figürlerin kadın olması, (Semah, Cem törenlerinde kadınların ve erkeklerin saz ve nefes eşliğinde birlikte döndükleri bir ibadet şeklidir) diyalektik bir göndermedir. Semah, ibadet olduğu için kadın-erkek birlikte dönerler. Çünkü ibadet sırasında kadın, erkek gibi bir ayırım olmadığından ibadet evinde bulunan herkes insandır, "can"dır. Birlik ve beraberlik ruhu içinde yapılan semahla Tanrı'ya ulaşma amaçlanır. Resimdeki yalınlaştırmadaki tek cins vurgusu bu dengeyi özellikle hatırlatır gibidir.

Tablodaki kadın figürlerinin yüz ifadeleri ve beden dilleri, semahın içsel, manevi yönünü vurgulamaktadır. Semah dönerken, kişinin iç dünyasına yönelmesi, kendini unutması ve ilahi aşkla bütünleşmesi esastır. Figürlerin bu içe dönük, adeta trans halindeki görünüşleri, semahın bu derin manevi boyutunu yansıtmaktadır. "İnsana Semah" tablosu, semahın Alevi-Bektaşî geleneğindeki merkezi rolünü, bu gelenekteki kadın-erkek eşitliği anlayışını ve semahın derin manevi anlamını güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. Tablo, semahı sadece bir dans olarak değil, insanın kendini aşma, evrenle

bütünleşme ve Hakk'a ulaşma çabası olarak betimleyerek, bu kadim geleneğin özünü modernist açılımda tuvale sığdırılmış çağdaş pentürel yorumla revize ederek sunmaktadır.

8. Tablonun Teknik Özellikleri ve Kültürel Bağlamda İncelenmesi

Menekşe Sümer'in "İnsana Semah" tablosu, teknik özellikleriyle Anadolu kültürünün zengin dokusunu yansıtan çarpıcı bir eserdir. Tablonun boyutu, kompozisyonu, renk kullanımı ve fırça teknikleri, sanatçının kültürel mesajını güçlendiren unsurlardır. Tablodaki görsel öğelerin büyük/küçük boyut gerilimi, Anadolu'daki antik Ana Tanrıça heykellerini anımsatır. Bu boyut seçimi, eserin anıtsal bir nitelik kazanmasını sağlayarak, Anadolu'nun kadim inanışlarındaki tanrıça kültürünün görkemini vurgular. Aynı zamanda, büyük boyut, Alevi-Bektaşî cemlerindeki toplu ritüellerin kapsayıcı ve birleştirici doğasını yansıtır. Kompozisyon açısından bakıldığında, figürlerin dairesel yerleşimi dikkat çeker. Bu düzenleme, Anadolu kültüründeki döngüsel zaman anlayışını ve semahın dönüş hareketini temsil eder. Merkezdeki büyük kadın figürü, etrafındaki daha küçük figürlerle birlikte, Alevi-Bektaşî inancındaki cem ve semah oturum dizilimini hatırlatır. Bu kompozisyon aynı zamanda, Anadolu'daki pek çok antik yerleşimin dairesel planını da çağrıştırır.

Renk kullanımı, tablonun en çarpıcı teknik özelliklerinden biridir. Canlı ve parlak renkler, Anadolu kilimlerinin ve geleneksel el sanatlarının renk paletini anımsatır. Kırmızının yoğun kullanımı, Anadolu kültüründe yaşamı, bereketi ve kutsal kadın enerjisini sembolize eder. Mavi tonları ise gökyüzünü ve ruhani âlemi temsil eder ki bu da semahın gökyüzüne yükselme sembolizmiyle örtüşür. Fırça teknikleri ve boya uygulaması, esere dinamizm ve derinlik katar. Kalın boya katmanları ve belirgin fırça darbeleri, Anadolu'nun dokuma geleneğindeki kalın, dokulu iplikleri anımsatır. Bu teknik, esere adeta dokunsal bir nitelik kazandırarak, semahın fiziksel ve ruhani deneyimini vurgular.

Işık-gölge kullanımı, figürlere üç boyutlu bir nitelik kazandırırken, aynı zamanda mistik bir atmosfer yaratır. Bu, Alevi-Bektaşî cemlerindeki mum ışığının yarattığı atmosferi çağrıştırır. Figürlerin etrafındaki ışıklı haleler, Anadolu tasavvuf geleneğindeki "nur" kavramını akla getirir. Figürlerin stilizasyonu, geleneksel Türk minyatür sanatını anımsatır. Ancak Sümer, bu geleneksel formu modern bir yorumla sunar. Bu yaklaşım, Anadolu kültürünün geçmişten günümüze uzanan sürekliliğini vurgular. Tablo yüzeyindeki pentürel doku, Anadolu'nun kaya resimlerini ve duvar fresklerini hatırlatır. Bu doku, kıyafetteki motif zenginliğiyle bütünleşerek esere tarihsel bir derinlik katar ve izleyiciyi Anadolu'nun çok katmanlı kültürel geçmişine bağlar. "İnsana Semah" tablosunun teknik özellikleri, Anadolu kültürünün çeşitli unsurlarını ustalıklı bir araya getirir. Boyut, kompozisyon, renk, fırça teknikleri ve doku kullanımı, tablonun kültürel mesajını güçlendiren ve derinleştiren unsurlardır. Menekşe Sümer, bu teknik seçimlerle, Anadolu'nun zengin kültürel mirasını çağdaş bir dille yeniden yorumlamayı başarmıştır.

9. Sonuç

Bu çalışma, Saliha (Menekşe) Sümer'in "İnsana Semah" adlı eserini merkeze alarak, sanatın kültürel süreklilik ve değişim süreçlerindeki rolünü, yerel motiflerden evrensel değerlere uzanan geniş bir perspektifte incelemiştir. Araştırmada, sanatın toplumsal hafızayı şekillendirme ve kültürel kimliği yansıtmaya gücünü ortaya koyarken, aynı zamanda çağdaş sanatın geleneksel unsurları nasıl yeniden yorumlayabileceğini göstermiştir. "İnsana Semah" eseri, Anadolu'nun zengin kültürel mirasını çağdaş bir sanatsal ifadeyle buluşturarak, kültürel sürekliliğin nasıl sağlanabileceğine dair önemli bir örnek teşkil etmektedir. Alevi-Bektaşî geleneği, Ana Tanrıça kültü ve Bacıyan-ı Rum gibi Anadolu'nun kadim unsurlarının modern bir yorumla sunulması, geçmiş ile günümüz arasında köprü kurma potansiyelini gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, sanatın toplumsal değişim süreçlerindeki katalizör rolü de net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

"İnsana Semah" eserinin yerel motifler ve semboller aracılığıyla evrensel temalara ulaşması, sanatın kültürler arası diyalogu nasıl kolaylaştırabileceğini göstermektedir. Bu durum, sanatın dil ve kültür bariyerlerini aşma potansiyelini bir kez daha kanıtlamaktadır. Anadolu kadınının tarihsel rolü ve gücünün vurgulanması, eserin toplumsal cinsiyet

normlarını sorgulama ve dönüştürme potansiyelini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, "İnsana Semah" sadece estetik bir ürün olmaktan çıkıp, toplumsal değişimin bir aracı haline gelmektedir. Eser, izleyiciyi Anadolu'nun tarihi üzerine düşünmeye ve tartışmaya teşvik ederek, kültürel diyaloga katkıda bulunmaktadır. Menekşe Sümer'in alaylı bir sanatçı olarak ortaya koyduğu bu eser, sanatın demokratik ve kapsayıcı doğasını da gözler önüne sermektedir. Bu durum, kültürel üretimin sadece akademik çevrelere has olmadığını, toplumun farklı kesimlerinden bireylerin de bu sürece değerli katkılar sunabileceğini göstermektedir.

"İnsana Semah" eseri üzerinden yapılan bu inceleme, sanatın bir toplumun kimliğini, tarihini, değerlerini ve vizyonunu yansıtan güçlü bir ayna olduğunu bir kez daha doğrulamaktadır. Bu eser aracılığıyla, Anadolu'nun derin kültürel katmanlarını keşfetme, geçmiş ile şimdi arasında bağlantı kurma ve toplumun kolektif bilincini anlama fırsatı bulmaktayız. Bu çalışma sanatın kültürel süreklilik ve değişim süreçlerindeki çok yönlü rolünü ortaya koyarken, aynı zamanda yerel ve evrensel değerlerin sanat yoluyla nasıl harmonize edilebileceğini göstermektedir. "İnsana Semah" eseri, Anadolu'nun zengin kültürel mirasının çağdaş sanatta nasıl yeniden yorumlanabileceğine dair özgün bir örnek sunmakta ve gelecekteki sanatsal üretimlere ilham kaynağı olma potansiyeli taşımaktadır. Sonuç olarak, Saliha (Menekşe) Sümer'in "İnsana Semah" eseri, sanatın kültürel kimlik, toplumsal hafıza ve değişim süreçlerindeki kritik rolünü gözler önüne seren çarpıcı bir örnektir. Bu çalışma, sanatın toplumsal ve kültürel dinamikleri anlama ve şekillendirmedeki gücünü bir kez daha vurgulamaktadır.

Kaynakça

- Aktaş, A. O., & Demir, T. (2010). Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi'nde yayımlanan Alevilik konulu makaleler ve Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Kütüphanesinde yer alan Alevilikle ilgili kitaplar bibliyografyası. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 56, 419-421.
- Ay, E. (2006). Ana tanrıça kültü dolayımında uygarlığın cinsiyetine dair bir projeksiyon. *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 2 (8), 103-112.
- Azılıoğlu, K., & Yılmaz, M. (2021). Toplumsal ve kültürel değişimlerin sanat eğitime yansımaları. *Journal of Research in Education and Society*, 8(2), 443-461. <https://doi.org/10.51725/etad.1034600>
- Assmann, J. (2011). *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bayram, M. (2008). *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rûm (Anadolu Bacıları Teşkilatı)*. İstanbul: Nüve Kültür Merkezi Yayınları.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. Sage Publications.
- Çıkin, M., & Öztürk, R. (2023). Sanat ve edebiyatta Cumhuriyet ve ulus bilinci oluşturma faaliyetleri. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 64(Özel Sayı), 177-179. <https://doi.org/10.47998/ikad.1347148>
- Coşkun, G. (2022). Alevilikte cem ve semah'ın kaynağı olarak görülen miraç hadisesi ve kırklar cemi. *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 103 (188), 187-203.
- Çubukçu, H. (2015). Bâciyan-ı Rûm ve Anadolu Tasavvufundaki Yeri. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (5), 217-231. <https://doi.org/10.16947/fsmiad.88751>
- Deleuze, G. (2007). *Leibniz* (U. Baker, Çev.), İstanbul: Kabalıcı yayınevi.
- Eliade, M.(2018). *Şamanizm*, Ankara: İmge yayınları.
- Hall, S. (1996). *Questions of Cultural Identity*. London: SAGE Publications.

- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: SAGE Publications.
- Harvey, D. (1990). *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Cambridge: Blackwell.
- Held, D., & McGrew, A. (2007). *Globalization/Anti-Globalization: Beyond the Great Divide*. Polity Press.
- Herrera, H. (1983). *Frida: A Biography of Frida Kahlo*. Harper & Row.
- Hobsbawm, E. (1987). *The Age of Empire, 1875-1914*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Munroe, A. (1998). *Yayoi Kusama: Infinity Net: The Autobiography of Yayoi Kusama*. Tate Publishing.
- Munsterberg, H. (1957). *The Arts of Japan: An Illustrated History*. Tuttle Publishing.
- Ören, Ş. (2015). Sanatın doğuşunda iletişimle aralarındaki varoluşsal birliktelik ve sanat eyleminde psikolojik iletişimin önemi. *Atatürk İletişim Dergisi*, (8), 207-226.
- Özmen, S.S. (2016). Anadolu'da Ana Tanrıça Kybele Kültü. *Uluslar Arası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (7), 381-397. <http://doi.org/10.20304/husbd.62240>
- Smith, A. D. (1991). *National Identity*. Reno: University of Nevada Press.
- Smith, A. D. (1998). *Nationalism and Modernism: A Critical Survey of Recent Theories of Nations and Nationalism*. Routledge.
- Smith, K. (2011). *Ai Weiwei: Sunflower Seeds*. Tate Publishing.
- Sümer, Taylan. (2024). Alevi Bektaşî İnanç Yapısı, Gelenekleri ve Bacıyan-ı Rum Kültürü Hakkında Sözlü K a y n a k , Uzman Arkeolog, Hacibektaş Müzesi, Nevşehir, Türkiye
- Uygur, N. (2009). *İnsan Açısından Edebiyat*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Görsel Kaynaklar

- Resim 1.** Emily Kame Kngwarreye, *Big Yam Dreaming* (1995)
- Resim 2.** Emily Kame Kngwarreye, *Earth's Creation* (1994 (1995))
- Resim 3.** Katsushika Hokusai “36 Fuji Dağı Manzarası” Japon ukiyo-e Baskı Sanatı Örneği
- Resim 4.** Yayoi Kusama, *The Spirits of the Pumpkins Descended into the Heavens* (2017)
- Resim 5.** Saliha (Menekşe) Sümer, *Çoban Kızı Türküsü*, (2017), Tuval Üzeri Yağlı Boya, 100 x 70 cm
- Resim 6.** Saliha (Menekşe) Sümer, *Yansıma* 2007, Tuval Üzeri Yağlı Boya, 50 x 70 cm
- Resim 7:** Saliha (Menekşe) Sümer, *Doğa kirliliği*, 2006, Tuval üzeri yağlı boya, 50 x 30 cm
- Resim 8:** Saliha (Menekşe) Sümer, *İnsana Semah*, 2017, Tuval üzeri yağlı boya, 70 x 100 cm